

Attila İlhan'ın *Viyolonsel Yalnızlığı* ve *İkinci Viyolonsel Şiirleri* Üzerine Bir İnceleme

Mehmet Kutay Bozkurt

ÖZET

Attila İlhan, Cumhuriyet Dönemi şairlerimizden biridir. Hayatı boyunca edebiyatla ilgilenen İlhan, birçok şiir kitabı ve birçok roman yazmıştır. Bu incelemede İlhan'ın *Ben Sana Mecburum* kitabındaki *Viyolonsel Yalnızlığı* ve *İkinci Viyolonsel* şiirleri incelenecektir. Bu şiirlerin yer aldığı *Cehennem Dairesi* bölümünde özgürlükçü hareketler hakkında şiirlere yer verilmiştir ve bunun üzerine bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Attila İlhan, Modern Türk Şiiri, İnceleme, Attila İlhan şiir incelemesi.

An Analysis of Attila İlhan's *Viyolonsel Yalnızlığı* and *İkinci Viyolonsel* Poems

ABSTRACT

One of our Republican Era poets is Attila İlhan, who has always been interested in literature, has published a number of poetry books and novels. The poems *Viyolonsel Yalnızlığı* and *İkinci Viyolonsel* in İlhan's *Ben Sana Mecburum* book will be analyzed in this research. Poems about libertarian movements are included in *Cehennem Dairesi* section, where these poems are located, and an analysis has been attempted on them.

Keywords: Attila İlhan, Modern Turkish poetry, analysis, Analysis on Attila İlhan's poem.

1.GİRİŞ

Attila İlhan, yirminci yüzyılda yaşamış önemli şairlerimizden biridir. İlhan 65 yıl boyunca uğraştığı şiir hayatında 12 tane şiir kitabı çıkarmıştır. İlhan'ın 1960 yılında çıkarmış olduğu *Ben Sana Mecburum* eserindeki *Viyolonsel Yalnızlığı* ve *İkinci Viyolonsel* şiirleri incelenecektir.

Viyolonsel Yalnızlığı ve *İkinci Viyolonsel* şiirleri eserin *Cehennem Dairesi* bölümünde yer almaktadır. İlhan bu bölümde dönemin toplumcu militanın gerilimli yaşantısını ve siyasal özgürlüğü üzerine şiirler yazmıştır. Bölümün ilk üç şiiri olan *Viyolonsel Yalnızlığı* ve *İkinci Viyolonsel* birbirinden ayrılmadan incelenmesi gerekmektedir çünkü benzer mekanlarda yer almaktadır ve benzer konuları işlemektedir. Şiirlerde genel olarak Rusya, Osmanlı ve Afrika'daki toplumcu, devrimci hareketleri ve direniş mücadelesinden bahsedilmiştir. Bunların yanında üç şiirde de geçen *Doktor Sabiha*'dan da bahsedilmektedir.

2.VİYOLONSEL YALNIZLIĞI

Şiirin biçiminden kısaca bahsetmek gerekirse, üç farklı bölümden oluşmuştur, serbest ölçü ile yazılmıştır. Şiirde Jön Türk'lerden ve özgürlük hareketlerinden bahsedilmektedir. Şiirin ikinci bölümünde geçen "paris'te ahmed rıza grubu" dizesi Jön Türk'lerden bahsetmektedir. Ahmed Rıza, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen kurucularından ve bunun yanında Jön Türk grubunun başındaki isimlerdendir. Üçüncü bölümde bahsedilen şiir kişinin okuduğu *meşveret gazetesi* Ahmed Rıza'nın kurduğu ve her iki haftada bir yayınlanan bir gazetedir. Gazetenin yazılarında dikkat çeken ana unsur şikayettir, Osmanlı İmparatorluğu'nun zaafına şikayetler.

Üçüncü bölümde devam dizelerde gazeteyi okuması sonucunda uykusunun kaçtığını ve Osmanlı'ya karşı ayaklanma ve savaşma hisleri ortaya çıkmaktadır: "zincirini koparmış içimdeki it". Bir sonraki satırda bahsedilen *kürt mustafa* İstanbul'un işgalinden sonra İstanbul'da kurulan işgal kuvvetler etkisindeki mahkemelerin başındaki zalim bir hakimdir, birçok İttihat ve Terakki üyesini idama mahkum eder. Yönetimdeki mahkemenin adı ise şiirde de geçtiği üzere Kürt Mustafa Divan-ı Harp'tir. "Bunun yanı sıra zaman zaman Ermeni Patriğinin desteğindeki Ulusal Ermeni Demokrat Partisi ile de iletişim kuran Mustafa Paşa, Divanı Harb-i -Örfi' deki görevi sırasında özellikle Milli Mücadele yanlılarına karşı çok zalim ve yanlı davranmıştır" (Ata, 2008). Bunun yanında Kürt Mustafa'nın *ölüm gömleği* ile anılması da onun Jön Türkler'e ve Kuva-yi Milliyecilere karşı beslediği nefret ve verdiği haksız ölüm cezalarına da bir göndermedir. Şiirin son bölümünde Cezayirli, oradaki kurtuluş komitasına mensup bir kadından da bahsedilmektedir: "bir kadın cezayir'de ud çalıyor, işlek bilekleri kurtuluş komitasında"

Şiir boyunca tekrar eden başka bir şey ise *Doktor Sabiha*'dır. Sabiha'nın şiirin ilk bölümünde savaş cephesinde yer aldığı görülmektedir. İkinci bölümde yaptığı bir şeyden dolayı veya olan bir şeyden dolayı tutuklanmıştır. Bir sonraki satırda belirtildiği üzere

Sabiha'nın ölümü beklediği görülebilmektedir ve bu bekleyiş *sinemaskop*'a benzetilmiştir. Sinemaskop, o yıllarda kullanılmış sinema formatıdır. Bu formatta kareler daha geniş açı ile gösterilmektedir. Şair burada geniş bir ölümü yani her tür bir ölüm olabileceğini belirtmektedir veya sinemaskop gibi kare kare bekleyişini yani her anı bilerek ve yaşayarak beklediğini göstermektedir. Üçüncü bölümde Doktor Sabiha'nın ebonit ağızlığından bahsetmektedir. Burada Sabiha'nın zor bir ölüm geçirdiğini veya acı bir kader yaşadığını belirtilmiştir. Sabiha'nın ölümü Kürt Mustafa Divanharbî'nden sonraki birkaç satırda bahsedilmesi Sabiha'nın o Divan-ı Harp'ta yargılandığı sonucuna varılmaktadır.

3.İKİNCİ VİYOLONSEL

İkinci Viyolonsel şiiri *Viyolonsel Yalnızlığı* şiirinin devamı olarak görülmektedir ayrıca şiirin son bölümünde *Viyolonsel Yalnızlığı*'na da gönderme bulunmaktadır: “viyolonsel yalnızlığını kıyasıya”. Şiir, *Viyolonsel Yalnızlığı*'nda olduğu gibi özgürlükçü hareketlere atıflarda bulunmuş ve sabiha'dan da kısaca bahsedilmiştir.

Şiir, on tane satırdan oluşmuş dört bölümden meydana gelmektedir. Bunun yanında serbest ölçü kullanılmıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere şiirde özgürlükçü hareketler yer almaktadır. Şiirde bahsedilen *tersane sokağı Zonguldak*'taki bir tersaneye bakan sokaktır, şiir kişinin bu sokakta olduğunu anlaşılmaktadır. Ayrıca şiir kişinin bu sokakta yalnız olduğundan ve tek tük insan kaldığından zamanın akşam olduğu anlaşılmaktadır. “aylardan en vahdettin kasım” dizesinde 1 Kasım 1922 yılında Vahdettin'in yani VI. Mehmed'in tahttan ayrılışını göstermektedir. Bu Kuva-yı Milliyeciler için büyük bir zafer olarak sayılmaktadır. Bir sonraki satırda bahsedilen *Mondoros Mütarekesi* ya da diğer adı ile *Mondoros Ateşkes Antlaşması* Osmanlı'nın I. Dünya savaşından ayrılışını göstermekte ve yıkımını belirtmektedir.

Namık Kemal, vatan, millet, eşitlik, hak, hürriyet gibi kavramları ilk defa dile getirenlerdendir. Yazdığı ve söylediklerinden dolayı *Magosa* sürgünüyle cezalandırılır. Bu olay Jön Türk hareketinin önemli bir noktası olduğundan şiirde geçmekte olduğu düşünülebilmektedir. Birkaç satır sonra bahsedilen *Ali Suavi Baskını* Ali Suavi eşliğinde Çırağan Sarayı'na V. Murat'ı kurtarmak amacıyla yapılmıştır. Bu baskının yapılma sebebi baskın sonrasında Rodop'taki direnişin başına V. Murat geçirilince Rusların tepelenebileceği düşüncelerinde olmasıdır. “bozuk fonograflarda bekirağa bölükleri, üzgün başladıkça suzinak çalmaya” dizelerinde bahsedilen *Bekirağa Bölüğü* veya diğer adı ile *İstanbul Muhafız Dairesi* Osmanlı zamanında Harbiye Nezareti ve cezaevi olarak kullanılmıştır, kısaca bir hapishanedir. İkinci dizede geçen *suzinak* ise Farsça'da *yakan* manasını taşımaktadır, bu anlama paralel olarak huzunlu bir makam ve klasik Türk müziğindeki bir makam anlamlarına gelmektedir. İlhan, *kuvayı milliyeye mavisini Bana bir Şimşek Çak* şiirinde de kullanmıştır: “gazi'nin gözlerinden, mavi bir şimşek, kuva-yı milliyeye mavisini”. Bu şiirde Mustafa Kemal'in gözlerine atıfta bulunmaktadır. Buna benzer bir ifadeyi de bu şiirde de bulunabilmektedir. Mustafa Kemal'in gözlerindeki mavi ışıltı Kuva-yı Milliyeye ruhunu ifade etmektedir.

Şiirin üçüncü bölümü *Sabiha*'dan bahsederek başlamaktadır. Bu şiirlerde Sabiha, savaş doktoru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde savaş doktorluğunun yanı sıra reçete kağıtlarına şiir yazması onun inceliğini ve zarifliğini göstermektedir. İlhan, Sabiha'ya iki farklı görev yüklemektedir: savaş doktoru ve kadın olmanın gerektirdiği zarafet. Bir sonraki satırlarda Berlin'deki Alman savaş esiri kamplarından bahsedilmektedir. O kamplarda kalan esirlerin liberal ve Yahudi olmasında da bahsedilmektedir.

Şiirin devamında geçen “kaç inge bruckhart tahta vagonlarına, wehrmacht kamçılarıyla çizili” dizelerinde İlhan'ın yurtdışındayken yaşadığı bir ilişki üzerine yazılmıştır. “Aslını sorarsanız, bir tarafımla ben evliliği hiç istemiyordum. 20 ila 40 yaşım arasında hayatımı yaşayacağım diye bir laf tutturmuştum. (...) Gelgelelim bu yıllarda üç kişi bana evliliği düşündürdü” (Çelik, 22). Yaşadıkları ilişkiye rağmen ortak yaşayacakları yer bulamadıklarından ilişkilerini sonlandırmıştır. Inge Bruckhard'ın bu şiirde bulunma sebebi Alman milliyetinden olmasındandır. Inge ile beraber *Wehrmacht kamçıları* kullanılmıştır. Bu ifade ile kastedilen Nazi Almanyası'nın silahlı kuvvetleridir. “kan gibi akıyor bavyera içlerinden, yağmur yüklü tutsak trenleri” burada bahsedilen *Bavyera* Almanya'daki bir eyalettir. Ayrıca bu dizelerde savaşa maruz kadınlara da atıfta bulunulmuştur.

“o akşam ki karadağ prensinin öldürüldüğü” dizesinde geçen *karadağ prensi* Karadağ'ın prensi I. Nikola'dır. I. Nikola Osmanlı'lara karşı düşmanlık bellemiştir. Balkan Savaşları'nda Osmanlı'yı Avrupa'dan tamamen atmak istemiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında Podgorica'daki bir buluşma sonrasında Nikola'yı sürgün etme kararı alınmıştır ve 1921 yılında ölmüştür. “wagner'den ağır bir kar hazır yağmaya, yırtarak o çıplak canavar düdüklere” bu dizelerde bahsedilen *Richard Wagner* bir müzisyen ve bestecidir. *Düdük*'den kasıt ise enstrüman olarak söylenebilir. “viyolonsel yalnızlığı kıyasıya” dizesi ile İlhan'ın *Viyolonsel Yalnızlığı* şiirine de atıfta bulunulmuştur. “özgürlüğü sevdiren doktor sabiha'ya” dizesinde Doktor Sabiha'nın özgürlükçü olduğu göstermekte ve onun özgürlüğe düşkünlüğünü belirtmektedir. “ölülerin telâş telâş cepheye döndükleri” dizesinde öleceklerini ve sağ kurtulamyacaklarını bilmelerine rağmen savaşı giden askerlerden bahsedilmektedir. “kaç bilbao gecesi bir daha vurulmaya” dizesinde yaralanıp geri çekilen askerlerin tedavileri bitiminde savaşa dönmelerinden bahsedilmektedir. Bu askerleri tedavi eden Doktor Sabiha olarak düşünülebilmektedir. “karanlıktaki tamtamlar kaç afrika'ya” dizesinde Afrika'nın özgürlükçü hareketlerinden bahsedilmektedir. 15 ve 16. yüzyıllarda başlayan coğrafi keşifler sonucunda Afrika'nın büyük bir kısmı sömürge haline gelmiştir. Bu dizede de bu sömürgeye karşı çıkan insanların özgürlük hareketlerine atıfta bulunmaktadır.

4.SONUÇ

Atilla İlhan'ın *Viyolonsel Yalnızlığı* şiiri 19 ve 20. yüzyıldaki özgürlükçü hareketleri hakkında yazılmıştır. Bunlardan bazıları: Cezayir Savaşı, Ahmed Rıza Grubu ve Jön Türkler. *İkinci Viyolonsel* şiiri de *Viyolonsel Yalnızlığı* şiirinin devamı gibi görülmektedir ve onun gibi özgürlükçü hareketlerinden bahsedilmiştir. Bunlardan birkaçı: Mondoros Ateşkesi, Namık

Kemal'in yaptıkları, Ali Suavi baskını ve Kuva-yı Milliye. Bu şiirlerde özgürlükçü hareketlerinin yanı sıra Doktor Sabiha'dan da bahsedilmiştir. Okuyucuya asker doktoru olarak tanıtılmıştır. Attila İlhan, bu şiirler ile özgürlük için yapılan hareketler üzerinde durmuş ve bunları hatırlamamızı ve unutmamamızı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Ata, Feridun (2008). "Süleymaniyeli Nemrut Mustafa Paşa -Bir İşbirlikçinin Portresi", Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı: 20, s: 239-242.

Çelik, Yakup, (Ed.), Attilâ İlhan armağanı: Kaptan'a saygı ile...,Gözd. Geç. 2. Baskı, Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010.

İlhan, Attila. "Ben Sana Mecburum". Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.